

Polisen har utan att det fanns rättslig grund för det genomfört en husrannsakan i en lokal som användes av en mc-klubb

Beslutet i korthet: Polisen bedrev spaning mot en lokal som användes av en mc-klubb. Mc-klubben var enligt polisen lokalt känd för narkotikahandling. En man som, enligt polisen, också var känd i narkotikasammanhang sågs lämna lokalen efter att ha varit inne i den endast en kort stund. När han därefter stoppades av polisen var han narkotikapåverkad och innehade tre narkotikaklassade tabletter. Mot den bakgrunden beslutades om en husrannsakan i lokalen på grund av misstanke om narkotikabrott. JO redogör i beslutet utförligt för vissa delar av regleringen om husrannsakan, bl.a. i fråga om vad som ligger i kravet i 28 kap. 1 § andra stycket respektive 3 § andra stycket rättegångsbalken att det ska finnas synnerlig respektive särskild anledning till att syftet med husrannsakan ska uppnås. JO konstaterar att det i det här fallet inte fanns sådan anledning och att det därför saknats rättslig grund för beslutet. Polismyndigheten kritiserar för att beslutet ändå fattades och för brister i dokumentationen.

Anmälan

I en anmälan, som kom in till JO den 18 maj 2019, förde AA fram klagomål mot Polismyndigheten, polisregion Väst, för att polisen hade genomfört en husrannsakan i en lokal som användes av en mc-klubb. Han uppgav bl.a. att det i samband med husrannsakan hade försvunnit 7 000 kronor i kontanter, en mobiltelefon och nycklar till lokalen samt att polisen beslagtogs ett kassaskåp utan att lämna något kvitto på det.

Utredningen

JO uppmanade Polismyndigheten att yttra sig om den rättsliga grunden för husrannsakan och hur åtgärden hade dokumenterats samt över anmälarens påstående att bl.a. 7 000 kronor i kontanter försvunnit i samband med husrannsakan.

Polismyndigheten (BB) yttrade sig den 13 december 2019. Inför yttrandet hade de befattningshavare som berörs av anmälan fått tillfälle att yttra sig.

Myndigheten angav följande om händelsen.

Polisen befann sig den 2 maj 2019 utanför en viss mc-klubbs lokal. En person lämnade adressen i en personbil. Bevakning av lokalen förtgick, medan en annan polispatrull med bl.a. polisassistenten CC följde efter bilen. När fordonet parkerat kontrollerade patrullen föraren, varvid misstanke om drograttfylleri uppstod. Vid kroppsvisitation av föraren hittades tre tabletter av ett narkotikaklassat läkemedel i dennes byxficka. Föraren medtogs för kroppsbesiktning samt förhör där han delgavs misstanke om drograttfylleri och ringa narkotikabrott (eget bruk och innehav). Anmälan för dessa brott upprättades av CC. Föraren förnekade drograttfylleri och bruk av narkotika. Avseende tabletterna vidgav föraren innehavet men uppgav i förhör att tabletterna tillhörde en vän och att han endast tillfälligt tagit hand om dessa natten innan och att han sedan glömt dem i sin ficka. Inspektör DD fattade beslut om reell husrannsakan i den klubblokal som föraren hade setts lämna. Av protokollet för husrannsakan framgår att ändamålen var att utröna omständigheter som kunde ha betydelse för utredning om brott och att söka efter föremål som var underkastat beslag. Som brott har angetts ”brott mot narkotikastrafflagen, innehav”.

Husrannsakan verkställdes av åtta polismän och lokalen letades igenom med hjälp av en narkotikahund. Misstanke om narkotikabrott genom eget bruk uppstod gällande två personer som befann sig i lokalen. Inspektör DD beslutade därför om kroppsbesiktning avseende dessa två personer. Vid kroppsvisitation av den ena personen påträffades misstänkt narkotika. Man hittade därtill en mindre mängd narkotika (1,13 gram cannabisharts) i en snusdosa på bardisken. Den narkotikan kunde inte härledas till någon person.

Polismyndigheten redovisade upplysningar från bl.a. polisassistenten CC och polisinspektören DD.

DD lämnade vid flera tillfällen uppgifter till Polismyndigheten om vilka överväganden han gjorde inför beslutet om husrannsakan. Hans uppgifter kan sammanfattas på följande sätt.

Föraren är känd i narkotikasammanhang sedan tidigare. Även mc-klubben är lokalt känd för narkotikahantering. Eftersom föraren, när han påträffades med narkotika, hade kommit direkt från lokalen kunde det skäligen misstänkas, eller var sannolikt, att han där köpt, sålt eller fått narkotika. Mannen hade varit inne i lokalen endast en kort tid. Det brott som misstanken avsåg hade begåtts i lokalen och det fanns fog att förvänta sig att ytterligare beslag av narkotika kunde göras i lokalen. Förutsättningarna enligt 28 kap. 1 § rättegångsbalken för att göra husrannsakan hos annan var uppfyllda. Syftet med husrannsakan var att se om det i lokalen fanns ytterligare narkotika som kunde kopplas till föraren. Han har varken sett det gods eller de pengar som påstås ha försvunnit i samband med husrannsakan. I ärendet borde det ha upprättats en anmälan om överlåtelsebrottet i lokalen eftersom det var en av grunderna för beslutet. Så skedde dock inte.

Polismyndigheten redovisade följande rättsliga reglering.

Om det finns anledning att anta att ett brott har begåtts på vilket fängelse kan följa stadgar 28 kap. 1 § första stycket rättegångsbalken att husrannsakan får företas i hus, rum eller slutet förvaringsställe för att söka efter föremål som kan tas i beslag eller i förvar eller annars för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredning om brottet eller om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken.

För att en husrannsakan ska få ske krävs enligt första stycket att det förekommer anledning att anta att ett brott har begåtts. Syftet med åtgärden får alltså inte vara att upptäcka brottet eller att förebygga ett brott (se NJA II 1933 s. 113). [Se Peter Fitger m.fl., kommentaren till 28 kap. 1 § första stycket rättegångsbalken, Zeteo, 2019-06-27.]

Enligt 28 kap. 1 § andra stycket rättegångsbalken får husrannsakan hos annan än den som skäligen kan misstänkas för brottet företas bara om brottet har begåtts hos honom eller henne eller om den misstänkte har gripits där eller om det annars finns synnerlig anledning att det vid husrannsakan ska påträffas föremål som kan tas i beslag eller i förvar eller att annan utredning om brottet eller om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken kan vinnas.

JO har tidigare uttalat att formuleringen ”synnerlig anledning” närmast torde tolkas som att det ska föreligga en eller flera faktiska omständigheter som påtagligt visar att man med fog kan förvänta sig att man kommer att påträffa föremålet eller vinna utredningsresultat. [JO 1985/86 s. 123 och 1988/89 s. 70.] Enligt Rättegång III (7 uppl. s. 114) krävs det ”mycket starka skäl”.

Andra stycket medför också att de i första stycket angivna förutsättningarna inte kan utgöra tillräcklig grund för en husrannsakan annat än hos den som är skäligen misstänkt för brottet. För att en person ska vara skäligen misstänkt för ett brott krävs att det föreligger konkreta omständigheter som med viss styrka talar för att personen ifråga har begått den gärning som misstanken avser. [Se Peter Fitger m.fl., kommentaren till 28 kap. 1 § andra stycket rättegångsbalken, Zeteo, 2019-06-27.]

Enligt 28 kap. 3 § andra stycket rättegångsbalken får husrannsakan under vissa förutsättningar vidare företas i en lokal som brukar användas gemensamt av personer som kan antas ägna sig åt brottslig verksamhet. [Motorcykelklubbers lokaler nämns i motiven till bestämmelsen, se prop. 1997/98:181 s. 27.] Det krävs bl.a. att det finns en misstanke om ett konkret brott för vilket det är föreskrivet fängelse i ett år eller däröver och att det finns särskild anledning att anta att ändamålet med rannsakingen kommer att uppfyllas.

En husrannsakan i sådana lokaler som avses i bestämmelsen får således inte göras utan en föregående prövning av sannolikheten för att den kommer att medföra det avsedda resultatet. [Se Peter Fitger m.fl., kommentaren till 28 kap. 3 § andra stycket rättegångsbalken, Zeteo, 2019-06-27.] Det krävs att det objektivt sett måste framstå som berättigat att förvänta sig det avsedda resultatet [prop. 1997/98:181 s. 48.]

Därtill finns alltid att beakta proportionalitetsprincipen som innebär att en myndighet inte får använda mer ingripande åtgärder än vad som krävs med hänsyn till ändamålet. En åtgärd får vidtas mot en person bara om skälen för åtgärden uppväger det besvär som åtgärden innebär för den som drabbas. Se bland annat 8 § polislagen och 28 kap. 3 a § rättegångsbalken.

Polismyndigheten redovisade följande bedömning.

Husrannsakan

I nu aktuellt fall förelåg brottsmisstankar mot person som nyligen setts lämna en mc-klubbs adress i en personbil (nedan kallad föraren). Misstankarna avsåg bl.a. ringa narkotikabrott (eget bruk) och ringa narkotikabrott genom innehav av tre tabletter av ett narkotikaklassat läkemedel.

Det var polisinspektör DD som beslutade om husrannsakan i mc-klubbens lokal. Hans yttrande i ärendet får tolkas på det sättet att beslutet om husrannsakan grundades utifrån den misstanke om innehav som fanns avseende föraren. Den misstanken ska enligt DD ha föranlett att det även fanns en vidare misstanke om att föraren skulle kunna ha haft mer narkotika som han förvarade i lokalen

alternativt att någon annan i lokalen skulle ha haft narkotika, från vilken föraren skulle ha erhållit den narkotika som hade påträffats på honom.

Omständigheterna – att en narkotikapåverkad person stoppas med tre tabletter av ett narkotikaklassat läkemedel strax efter att ha lämnat en viss lokal – kan emellertid inte i sig anses ha varit sådana konkreta omständigheter som med tillräcklig styrka talade för att föraren var skäligen misstänkt för *annat* brott än innehavet av de tre narkotikaklassade tabletterna, så som t.ex. överlåtelse, förvaring eller annan hantering av narkotika. För skäligen misstanke om annat brott hade krävts ytterligare konkreta omständigheter. Inte heller kan någon annan sägas bli skäligen misstänkt enbart utifrån de nämnda omständigheterna. Någon anmälan avseende annan misstanke mot föraren, eller annan, hade inte heller upprättats innan beslut om husrannsakan i lokalen.

Mot den bakgrunden kan det inte sägas ha funnits någon skäligen misstanke om begånget brott som grundade rätt för polisen att besluta om husrannsakan i det aktuella fallet. Misstanken avseende innehavet av de tre tabletterna i sig, gav inte någon grund för beslut om husrannsakan. En husrannsakan får, som beskrivits ovan, aldrig syfta till att upptäcka ny brottslighet.

Även om det hade funnits omständigheter som gjorde föraren skäligen misstänkt för annat brott än enbart innehavet av de tre tabletterna kan det ifrågasättas om förutsättningarna för 28 kap. 1 § andra stycket rättegångsbalken ändå hade varit för handen. För att få genomföra husrannsakan hos annan än den skäligen misstänkta ställs strängare krav. Då skulle brottet antingen ha begåtts där eller så skulle det ha funnits faktiska omständigheter som på ett påtagligt sätt hade gett fog för att förvänta sig att påträffa eftersökt föremål eller vinna utredningsresultat.

För att 28 kap. 3 § andra stycket rättegångsbalken skulle ha varit tillämpligt skulle det ha förutsatt en misstanke om ett konkret brott för vilket är föreskrivet fängelse ett år eller däröver. Dessutom skulle det ha krävts att det funnits särskild anledning att anta att ändamålet med husrannsakan skulle ha uppfyllts.

I det aktuella fallet var upprinnelsen till agerandet från polisens sida en misstanke om ringa narkotikabrott med fängelse sex månader som högsta straff i straffskalan. Straffvärdet för det aktuella innehavet uppgår uppskattningsvis till ett lägre antal dagsböter. Mot den bakgrunden och med beaktande av övriga omständigheter, så som de framkommit i utredningen, kan en husrannsakan under alla omständigheter inte anses ha varit en proportionerlig åtgärd att vidta.

Påstående om förkommet gods och pengar

Det som har kommit fram i utredningen ger inte grund för några uttalanden om påståendet att det försvunnit föremål och/eller kontanter. Det finns inte heller någon anteckning beträffande de påstådda föremålen i beslagsprotokollet. Det beslagtagna kassaskåpet har enligt uppgift inte öppnats.

Avslutande synpunkter

Polisinspektör DD har fört fram att beslut om husrannsakan fattas i flertalet liknande fall. Utredningen ger emellertid inte ett tillräckligt underlag för någon slutsats i den frågan. Polismyndighetens nationella operativa avdelning (Noa) har meddelat att det arbetssätt som använts i det nu aktuella ärendet, dvs. spaning med efterföljande tillslag, är vedertaget inom myndigheten. I detta fall borde dock, enligt Noa, underlaget till beslutet och syftet med detsamma ha övervägts mer noggrant samt även dokumenterats på ett bättre sätt.

Polismyndigheten konstaterar således avslutningsvis att det mot bakgrund av vad som inträffat finns anledning att framhålla vikten av att den som beslutar om husrannsakan, i varje enskilt fall gör en noggrann prövning av de faktiska omständigheterna och de rättsliga förutsättningarna för beslutet. Det är självfallet också angeläget att grunderna för sådana beslut dokumenteras på ett omsorgsfullt sätt.

Anmälaren kommenterade Polismyndighetens yttrande och angav bl.a. att mobiltelefonen har kommit till rätta men att det belopp i kontanter som låg i baren och nycklarna till lokalen fortfarande saknas.

Bedömning

Granskningens omfattning och rättslig reglering

Jag har inriktat min granskning på frågorna om det fanns rättslig grund för beslutet om husrannsakan och anmälares påstående att viss egendom försvunnit i samband med husrannsakan. Jag går därför inte in på andra frågor som aktualiserats vid granskningen. Mot bakgrund av vad som förekommit i ärendet finner jag dock anledning att utförligt redogöra för vissa delar av regleringen om husrannsakan.

Polismyndigheten har i sitt yttrande redogjort för ordalydelsen av bl.a. bestämmelsen om s.k. reell husrannsakan i 28 kap. 1 § rättegångsbalken (RB) och annan relevant rättslig reglering.

Jag vill också nämna bestämmelsen i 2 kap. 6 § första stycket regeringsformen om att var och en gentemot det allmänna är skyddad mot bl.a. husrannsakan. Skyddet får dock under vissa förutsättningar begränsas genom lag. Ett tvångsmedel får vidare användas endast för det ändamål som angetts i den bestämmelse som reglerar tvångsmedlet och om det finns ett påtagligt behov av åtgärden och det avsedda resultatet inte kan åstadkommas med andra, mindre ingripande åtgärder (ändamåls- respektive behovsprincipen).

Grundläggande förutsättningar för husrannsakan enligt 28 kap. 1 § rättegångsbalken

Misstankekrav och tillåtna ändamål

En grundförutsättning för att använda tvångsmedlet är enligt första stycket i 28 kap. 1 § RB att det finns anledning att anta att ett brott som har fängelse i straffskalan har begåtts. Det rör sig alltså om en låg grad av misstanke som inte förutsätter att ett brott konstaterats utan endast att det finns anledning till misstanke om det. Misstanken måste dock gälla en konkret brottslig gärning, även om det inte är nödvändigt att man känner till brottets alla detaljer eller exakt när eller hur det förövats. Det räcker således inte med en allmän misstanke om att någon eller några ägnar sig åt brottslig verksamhet. (Se Ekelöf i SvJT 1982 s. 658 och Ekelöf m.fl., Rättegång V, åttonde uppl., s. 109.) Misstankegraden är densamma som gäller för exempelvis att inleda en förundersökning (se 23 kap. 1 § RB).

I nämnda stycke anges vidare för vilka ändamål som åtgärden får vidtas, bl.a. för att söka efter föremål som kan tas i beslag eller annars för att utröna omständigheter av betydelse för utredning om brottet. Syftet med åtgärden får inte vara att upptäcka eller förebygga ett brott (se NJA II 1933 s. 113). För att man ska kunna anse att husrannsakan företas för ett av de angivna ändamålen krävs att det finns en eller flera omständigheter som på objektiv grund ger

anledning till ett antagande att något av betydelse för en viss bestämd brottsutredning ska anträffas på den aktuella platsen. Kravet på stöd för antagandet kan visserligen sättas ganska lågt, men den eller de omständigheter som åberopas ska på ett rimligt sätt koppla samman brottet med den plats där husrannsakan är tänkt att genomföras. (Se JO 1993/94 s. 92. Se också SOU 1995:47 s. 236.)

Fanns det anledning att anta att ett narkotikabrott begåtts i lokalen?

Sedan ”föraren” stoppats kom det fram att han var narkotikapåverkad och innehade tre narkotikaklassade tabletter. Misstanken om narkotikabrott i lokalen baserades dock inte på några uppgifter från föraren eller konkreta iakttagelser av vad som skett i lokalen. Den får i stället närmast betecknas som resultatet av DD:s egna slutsatser av de nämnda förhållandena tillsammans med vad han uppgett om att föraren endast var inne i lokalen en kort tid och sin kännedom om föraren och mc-klubben från andra sammanhang som hade med narkotikahandling att göra.

Jag är tveksam till om de uppgifter som hade framkommit i ärendet gav upphov till en så pass konkret misstanke att det fanns anledning att anta att ett narkotikabrott begåtts i lokalen vid den aktuella tidpunkten. Med hänsyn till det bedömningsutrymme som finns i denna typ av frågor vill jag dock inte föra fram någon kritik mot DD:s slutsats. Med den utgångspunkten har jag inte heller någon anledning att kritisera att åtgärden vidtogs för att utröna omständigheter som kunde ha betydelse för utredning om brottet och att söka efter föremål som kunde tas i beslag.

Husrannsakan hos den som inte är skäligen misstänkt för brottet

Utgångspunkter

I protokollet över husrannsakan har det angetts att husrannsakan inte gjordes hos den som var skäligen misstänkt för brottet. Jag förstår de uppgifter som DD lämnat i utredningen hos JO som att han inte heller i efterhand ansett att så var fallet. Inte heller i övrigt framgår det av utredningen att husrannsakan gjordes hos någon som var skäligen misstänkt. Det finns därför inte anledning för mig att gå in på frågan om ”föraren”, eller någon annan, var skäligen misstänkt för narkotikabrott i lokalen.

Den fråga som jag i stället har att ta närmare ställning till är om det fanns förutsättningar att i enlighet med andra stycket i 28 kap. 1 § RB göra husrannsakan hos någon som inte var skäligen misstänkt för det brott som husrannsakan avsåg, eller med rättegångsbalkens ord ”hos annan”.

Den som inte är misstänkt för brott har naturligtvis ett berättigat intresse av att inte utsättas för en husrannsakan om det inte finns starka skäl för det. Om en husrannsakan ska genomföras hos någon som inte är skäligen misstänkt för brott ställs det därför av integritetsskäl höga krav på att åtgärden kan förväntas leda till att ändamålet uppfylls. I lagtexten är det uttryckt som att husrannsakan i

dessa fall får göras endast om brottet har begåtts hos honom eller henne eller om den misstänkte har gripits där eller om det annars finns synnerlig anledning att det vid husrannsakan bl.a. ska anträffas föremål som kan tas i beslag eller att annan utredning om brottet kan vinnas.

Vid denna prövning handlar det alltså inte om hur starka misstankarna mot en viss person är utan om att bedöma hur sannolikt det är att syftet med husrannsakan kommer att uppnås. De omständigheter som grundar misstanken kan dock naturligtvis också ha betydelse vid bedömningen av vad som kan förväntas bli påträffat vid husrannsakan.

Kravet på ”synnerlig anledning”

Kravet på ”synnerlig anledning” har av JO ansetts innebära att det ska föreligga en faktisk omständighet som påtagligt visar att man med fog kan förvänta sig att anträffa föremålet eller vinna annan utredning om brottet (se bl.a. JO 1985/86 s. 23 och 1988/89 s. 68). JO:s sätt att formulera kravet synes vara accepterat men det har förts fram olika uppfattningar om hur det kan beskrivas med användning av mer traditionella beviskrav.

Platsen för brottet respektive gripandet av den misstänkte får som lagtexten är konstruerad förstås som exempel på fall när det finns synnerlig anledning att anta att syftet med åtgärden kommer att uppnås. På sådana platser får alltså husrannsakan alltid göras. I dessa fall har lagstiftaren således ansett att det finns fog att tro att husrannsakan kan leda till att föremål kan påträffas eller iakttagelser göras av intresse för utredning av brottet. (Se Gunnel Lindberg, Rättegångsbalk [1942:740] 28 kap. 1 §, Lexino, 2020-12-01. Se också SOU 1995:47 s. 239.)

Innebörden av att ”brottet har begåtts” på en viss plats

DD har i sin argumentation om varför det fanns förutsättningar att göra en husrannsakan hos någon som inte var skäligen misstänkt för brottet, lyft fram att det misstänkta brottet hade begåtts i lokalen. Jag vill med anledning av det säga något ytterligare om förutsättningarna för en husrannsakan på en brottsplats.

Det anges inte något beviskrav för rekvisitet ”om brottet har begåtts hos honom eller henne”, eller med andra ord med vilken grad av säkerhet det ska kunna sägas att den plats där husrannsakan är tänkt att genomföras är brottsplatsen. Rent språkligt skulle bestämmelsen kunna läsas så att ”brottet” syftar tillbaka på vad som sägs i första stycket och att det därför skulle vara tillräckligt att det finns anledning att anta att brottet begåtts på den plats där husrannsakan är tänkt att genomföras. Det finns dock flera skäl som talar mot en sådan tolkning.

Till en början ska noteras att motsvarande bestämmelse i 1933 års lag om vissa tvångsmedel i brottmål, som i väsentliga avseenden var förebild till dagens reglering, inte inbjöd till en sådan läsning. Även ändamålsskäl och systematiska skäl talar i samma riktning. Jag redogör för dem i det följande.

Förhållandet att det för en husrannsakan ”hos annan” ställs stränga krav på att åtgärden kan förväntas ge resultat talar för att det med en hög grad av säkerhet ska kunna sägas att den plats där husrannsakan är tänkt att genomföras är brottsplatsen. När det gäller platsen där den misstänkte har gripits, som är det andra exemplet på när synnerlig anledning finns, torde det inte finnas något utrymme för oklarhet om var den är. Lagtextens uppbyggnad i andra stycket talar således för att lagstiftaren ansett att det i princip ska vara säkert att den aktuella platsen är brottsplatsen för att kravet på ”synnerlig anledning” ska vara uppfyllt redan av det skälet.

En jämförelse med vad som avses med liknande rekvisit i rättegångsbalken ger ytterligare stöd för denna uppfattning. Enligt 23 kap. 8 § första stycket RB är den som befinner sig på en plats ”där ett brott förövas” skyldig att följa med till ett förhör. JO har uttalat att det rekvisitet ska förstås på det sättet att det för polisen måste stå klart att förhörspersonen befinner sig på en brottsplats och att det alltså inte är tillräckligt med allmänna misstankar i det hänseendet (se JO:s beslut den 10 mars 1986, dnr 1628-1983, och JO 2018/19 s. 415).

Vidare används i 27 kap. 20 c § RB om hemlig kameraövervakning rekvisitet ”den plats där brottet har begåtts”. De exempel som ges i förarbetena på när den bestämmelsen kan vara tillämplig talar för att det även där krävs att det står klart att brottet begåtts på den plats där övervakningen ska ske (se prop. 2002/03:74 s. 41 f. och 54 samt Gunnel Lindberg, Straffprocessuella tvångsmedel, fjärde uppl., s. 561 f.).

Mot denna bakgrund anser jag att rekvisitet ”om brottet har begåtts hos honom eller henne” i 28 kap. 1 § andra stycket RB förutsätter att det står klart att platsen för husrannsakan verkligen är brottsplatsen. Det räcker således inte att det skäligen kan misstänkas, eller ens att det är sannolikt, att brottet har begåtts på en viss plats för att enbart den omständigheten ska anses uppfylla kravet på synnerlig anledning att husrannsakan ska leda till att syftet med åtgärden uppnås.

Kravet på ”synnerlig anledning” var inte uppfyllt i detta fall

I det nu aktuella fallet framgår det inte av DD:s uppgifter varför det vid tillfället bedrevs spaning mot lokalen mer än att mc-klubben är lokalt känd för narkotikahandling. Enbart det förhållandet att lokalen användes av personer som kunde misstänkas för att ägna sig åt brottslig verksamhet är dock inte tillräckligt för att det skulle finnas fog att förvänta sig att ändamålet med husrannsakan i lokalen skulle uppfyllas (se också nedan om den särskilda bestämmelsen 28 kap. 3 § andra stycket RB).

Det har från DD:s sida inte gjorts gällande att det fanns ytterligare konkret utredning, exempelvis i form av tips eller spanings- eller underrättelseuppgifter, om att det förekom narkotikahandling i lokalen vid den aktuella tidpunkten. De omständigheter som kom fram sedan ”föraren” stoppats talar inte med någon nämnvärd styrka för att syftet med husrannsakan skulle uppnås.

Sammantaget bedömer jag att de omständigheter som DD har lyft fram inte var tillräckliga för att det skulle ha stått klart att narkotikabrott begåtts i lokalen eller att det av andra omständigheter förelåg synnerlig anledning till att ändamålen med husrannsakan skulle uppfyllas.

Beslutet om husrannsakan i lokalen hade således inte stöd i bestämmelsen i 28 kap. 1 § RB.

Husrannsakan med stöd av 28 kap. 3 § andra stycket rättegångsbalken?

Utgångspunkter

Som framgått spanade polisen på lokalen eftersom den innehades av en mc-klubb som polisen misstänkte för narkotikahandling. I 28 kap. 3 § andra stycket RB finns en särskild bestämmelse för husrannsakan i en lokal som brukar användas gemensamt av personer som kan antas ägna sig åt brottslig verksamhet. I en sådan lokal får en husrannsakan göras, för de ändamål som avses i bl.a. 28 kap. 1 § RB, om det förekommer anledning att brott har förövats för vilket det är föreskrivet fängelse ett år eller däröver och det finns särskild anledning att anta att ändamålet med åtgärden kommer att uppfyllas. Detta gäller dock inte en lokal som huvudsakligen utgör bostad.

Utredningen hos JO ger inte något tydligt besked om DD övervägde förutsättningarna enligt 28 kap. 3 § andra stycket RB inför beslutet om husrannsakan. Jag finner ändå anledning att uttala mig om huruvida det fanns stöd för husrannsakan enligt den bestämmelsen.

Syftet med regleringen är att möjliggöra husrannsakan bl.a. hos vissa mc-klubbar under mindre stränga förutsättningar än enligt 28 kap. 1 § RB. När det gäller vilka lokaler som bestämmelsen är tillämplig på uttalades i propositionen att "kan antas" avser såväl misstankarna om verksamheten som vilka personer som ägnar sig åt den. Uttrycket är avsett att markera att det inte är någon särskilt hög tröskel och att polisen när det gäller grupper som står under deras uppsikt, genom t.ex. spanings- eller underrättelseverksamhet, i allmänhet redan har tillräckligt underlag för att dra denna slutsats. Misstankarna ska, till skillnad från när det gäller det brott som föranleder husrannsakan, avse brottslig verksamhet. Det är alltså inte fråga om misstankar om konkreta brott som avses. (Se prop. 1997/98:181 s. 47 f.)

Kravet på "särskild anledning"

För att en husrannsakan ska få genomföras i en nu avsedd lokal krävs det alltså att det finns särskild anledning att anta att ändamålet med åtgärden kommer att uppfyllas. Detta anses utgöra ett klart lägre krav än vad som följer av kravet på "synnerlig anledning" i 28 kap. 1 § andra stycket RB. Kravet på "särskild anledning" anses innebära att en husrannsakan inte får företas utan en föregående prövning av sannolikheten för att den kommer att medföra det avsedda resultatet. I det ligger att det objektivt sett måste framstå som berättigat att förvänta sig det avsedda resultatet. Enligt propositionen till bestämmelsen

har det lägre ställda kravet balanserats bl.a. av att misstanken måste avse ett brott för vilket är föreskrivet fängelse i ett år eller mer. (Se a. prop. s. 25 f. och 48.)

Enligt min mening måste bedömningen av om det finns särskild anledning att anta att ändamålet med åtgärden kommer att uppfyllas göras utifrån konkreta omständigheter.

Lokalen omfattas av bestämmelsen men kravet på "särskild anledning" var inte uppfyllt

Jag har ingen anledning att ifrågasätta DD:s uppgift om att lokalen användes av en mc-klubb som polisen misstänkte för narkotikahandling. Det har inte kommit fram att lokalen huvudsakligen användes som bostad. Den aktuella lokalen omfattades därför i och för sig av regleringen i 28 kap. 3 § andra stycket RB. De ändamål för vilka åtgärden vidtogs var också förenliga med bestämmelsen.

Kravet på graden av brottsmisstanke är detsamma som i 28 kap. 1 § RB. Jag har ovan konstaterat att jag inte har någon anledning att föra fram kritik mot bedömningen att det fanns anledning att anta att det begåtts ett narkotikabrott i lokalen. Misstanken i det här fallet avsåg, som jag förstått DD, överlåtelse eller annan liknande befattning med narkotika och kan därför inte anses ha varit ringa narkotikabrott (se 1 och 2 §§ narkotikastrafflagen). För narkotikabrott är straffet fängelse i högst tre år. För brottet var således föreskrivet fängelse i ett år eller däröver.

Emellertid måste det också här göras en prövning av hur sannolikt det är att syftet med husrannsakan kommer att uppnås. Jag har ovan redovisat vilka omständigheter som är av betydelse vid prövningen i det här fallet.

Kravet på "särskild anledning" har visserligen ansetts vara klart lägre än kravet på "synnerlig anledning" i 28 kap. 1 § andra stycket RB, men det måste ändå finnas en eller flera konkreta omständigheter som gör att det objektivt sett framstår som berättigat att förvänta sig det avsedda resultatet. På det föreliggande materialet kan jag inte se att det fanns sådana konkreta omständigheter. Inte heller det lägre kravet på "särskild anledning" var därför uppfyllt.

Beslutet om husrannsakan hade således inte stöd i bestämmelsen i 28 kap. 3 § andra stycket RB.

Anmälarens påstående att bl.a. kontanter och en mobiltelefon försvann i samband med husrannsakan

Min utredning har inte avsett beslaget av kassaskåpet. Jag går därför inte in på frågor kring det. Jag konstaterar att mobiltelefonen har kommit till rätta.

När det gäller anmälares påstående att 7 000 kronor i kontanter och nycklar som låg i baren försvann i samband med husrannsakan kan jag konstatera att det varken av Polismyndighetens dokumentation eller av utredningen i övrigt kommit fram något som möjliggör en närmare granskning av hur det förhåller sig i det avseendet. Jag bedömer att ytterligare utredning inte skulle leda till något annat resultat. Jag har därför inte underlag att göra något uttalande i den delen.

Sammanfattning och avslutande synpunkter

Jag har således konstaterat att det inte fanns stöd för beslutet om husrannsakan i vare sig 28 kap. 1 § eller 3 § andra stycket RB. Självfallet borde också de omständigheter som DD lade till grund för sitt beslut ha dokumenterats och rätt misstanke angetts. Polismyndigheten kritiseras för att husrannsakan genomfördes utan att det fanns rättslig grund för det och för bristerna i dokumentationen.

DD:s uppgifter till Polismyndigheten inom ramen för JO:s utredning har lämnats successivt och har byggts ut allt eftersom. De uppgifter som DD lämnat får mig att ifrågasätta om han vid beslutstillfället hade klart för sig vilka de rättsliga förutsättningarna för husrannsakan var. Jag vill därför betona vikten av att den som har till uppgift att besluta om tvångsmedel har tillräcklig kunskap om regelverket och i varje enskilt fall gör en noggrann prövning av de faktiska omständigheterna och de rättsliga förutsättningarna för beslutet.

Ärendet avslutas.